

"עם אדם"

תכנית חינוכית מתגבשת מבית מדרשה של "דרך כפר"

בהובלת איאד סלאח, מנהל בי"ס אורט מח"ט עכו

*

השם "עם אדם" מקורו במשנת ההוגה, איש האדמה אהרון דוד גורדון. גורדון, בחזונו על עתיד הארץ והעם שיושב בה, טבע את מטבע הלשון: "**באין עם אדם - אין אדם אדם**" (כתבים 1920). דברים העולים בקנה אחד עם חוק החינוך הממלכתי 1953, שבהתייחס לחברה האזרחית בישראל מצהיר כי: "**מטרת החוק היא לחנך אדם להיות אוהב אדם**". תכנית "עם אדם" מבקשת לפלס דרך להגשמת מטרה זו.

מטרת על:

על רקע ההתבדלות והניכור הגוברים בין מגזרי החברה האזרחית, מטרת העל של התכנית היא להכין מתבגרים בסיכון מהמגזר הערבי והיהודי לחיים בחברה אזרחית משותפת בכלים חינוכיים ובאופן מיטבי.

הצהרת שליחות:

אנו מאמינים במסוגלות החינוך לעקר את יסוד האיום ההדדי שמוטמע בנוער על-ידי סביבתו. תפקידנו למנוע הבניה התפתחותית מנוכרת בגיל ההתבגרות, שמקבעת דפוסי התנהגות וחשיבה הרסניים.

תכנית "עם אדם" תפעל לממש את מחויבות החינוך לאפשר ניעות חברתי לנוער המקובע בריבוד המגזרי שאל תוכו נולד. על החינוך לפתוח עבור צעירים אופקים שמעבר לנסיבות חייהם המיידיות.

"עם אדם" נועדה למלא אצל הנוער חסרים במידע וחסכים רגשיים, שבתי הספר אינם ערוכים לספקם. תכנית "עם אדם" היא מצע לתובנות, שהטמעתן תניח יסודות לזהות עצמית מוצקה אך מורחבת, ולהשתלבות מיטבית בחברה האזרחית.

תכנית "עם אדם", כי:

- העדר לכידות בסיסית של מרכיבי החברה האזרחית הוא איום קיומי.
- על אנשי חינוך מוטלת האחריות לעתיד פניה של החברה האזרחית במדינה.
- תפיסת העולם של מתבגרים בהתייחס ל"אחר" מתהווה במקביל לתהליך גיבוש זהותם העצמית.
- חד-הממדיות של תכנים שליליים הזמינים בשפע בסביבת החיים של כל מגזר, מחייבת גישה חינוכית יצירתית ובלתי שגרתית.

הנחות עבודה:

ההסתגרות של כל מגזר בתוך עצמו, מייצרת אי-אמון הדדי. אי-אמון זה רובץ במעמקים הרגשיים של בני הנוער משתי הקבוצות, ואינו מבטיח עתיד של שותפות בין שווים בחברה האזרחית.

מול טיעונים לפיהם, חיבור בין שונים בגיל ההתבגרות עשוי לאיים על גיבוש הזהות הדתית והלאומית, מכוונת "עם אדם" - במציאות שבה מגמות ההפרדה וההתרחקות מהאחר הולכות ומתחזקות - להעמיד תהליך חינוכי העומד על שני אברי המשוואה; תהליך שבו קבלת ה"אחר" על אחרותו מחזקת תחושה של ערך עצמי ושייכות למורשת ולתרבות המוצא של בני הנוער משני צדי המשוואה. לשון אחרת: מטרת מפגשי "עם אדם" לסוגיהם השונים, היא שבתום שלוש שנות התכנית, יהיה בן ערב למוסלמי טוב יותר, בן ישראל ליהודי טוב יותר, ושניהם - לבני אדם טובים יותר.

התכנית תספק הזדמנויות מובנות בקפידה לחשיפה הדדית, במטרה לאפשר תהליך הפנמה מושכל של סכמה קוגניטיבית, בה יש ל-"עצמי" מקום לנוכחות של "אחר" – "אחר שאנושיותו אינה שונה מאנושיותי". כל היבט ומרכיב בתכנית נועד להציף בתודעת המשתתפים מוטיבים של אנושיות משותפת, קשב, חמלה ונתינה.

בלב הרציונל: גיבוש זהות וערך עצמי על-ידי חיבור לאחר

על-פי מחשבת החינוך "דרך כפר", בכפר הקדום שממנו התפתחה האנושות, סיפקה המציאות הקיומית למתבגר מצע רחב להתנסויות בקשרים בין-אישיים במשפחה המורחבת ובשבט. היום, בעידן הכפר הגלובלי של המאה ה-21, השתנה לבלי היכר המצע שעליו בונה המתבגר את זהותו. אך לא כך המערך הנפשי האנושי, שביסודו לא מתוכנת לקשרים בין-אישיים וירטואליים, ועדיין זקוק למגע אנושי בלתי אמצעי. כאשר נוסף לכך רקע סביבתי מוחלש ומצוקתי, סיכויו של מתבגר לגבש תפיסת עצמי בריאה, מוטלים בספק. תפיסת החינוך של "דרך כפר" מכוונת להתמודדות עם מצב זה.

בהתאמה לכך, מציעה תכנית "עם אדם" תהליך רב-ממדי של חשיפה הדדית, על בסיס פעילויות ותכנים, שהמכנה המשותף שלהם הוא "היות אדם משמעו לדרוש טובתו של כל אדם". או כלשון הלל הזקן – "מה ששנוא עליך לחברך לא תעביד".

"לאורם" – מורשת של כבוד הדדי

"עם-אדם" מחברת את משתתפיה לנרטיב של קשרי הכבוד ההדדיים ששררו בין דמויות מופת על-זמניות בתולדות האיסלם והיהדות: הרמב"ם, רבי משה בן מימון, סלאח א'דין, ובנו נור א'דין. שמורשתם בעברית ובערבית משולבת בתכנית כמקור של ידע והשראה.

עקרון מבני: לימוד, חוויה ונתינה (לח"ן)

מתווה כללי לתכנית מתפתחת:

א' – לימוד: מסגרת תכנית

הפעילות הלימודית המשותפת תעסוק בסיפורים מכוננים של כל תרבות ודת, סיפורי הורים ומורים, ובחינה כיצד סיפורים מכוננים מעצבים זהות. אלו ערכים גלומים בכל סיפור, וכיצד ערכים אלה משתקפים בעולמי (כגון יציאת מצרים, ההיג'רה, וכו'). מקור מומלץ לטקסטים – "אדון השלום" (הוצ' אידרא, 2015), וכן סיפורים סופיים וסיפורי חסידות, בדגש על זיהוי לייטמוטיבים משותפים (להמשך פיתוח).

הקבוצות המעורבות ידונו בנושא המורחב של "צדק טבעי – מהו?" דרך טקסטים המציגים דילמות מוסריות פתוחות (כגון אנרי ברוך בספרו "צדק" ובהתאמה לשיטת השיפוט המוסרי של קולברג). כמו כן, יעסקו בני הנוער בנושא "האדם המתפלל" – במצוקתו ובאשרו. כיצד הוא מבטא זאת? מה מקומה של התפילה (אם בכלל) ביום-יום שלו ובחגים? אלו טקסטים מדברים אליו והוא מרגיש נוח לשתף בהם? מקומם של דמויות מופת בעולמו?

ב' - חוויה

לאור הצלחת ההתנסות בשנתיים האחרונות, מוצעות פעילויות של "יחד" בעלות אופי מהנה, מאתגר ומחבר כגון: רכיבה משותפת על סוסים, פעילות ספורט בכרמל; שייט; מסעות שטח; עבודה חקלאית משותפת; "מבוך בעמק", וכן סיורים באתרים כגון מוזיאונים, ואירוח הדדי. בנוסף, פעילויות בעלות אופי תכני מוגדר כגון ריקחת צמחי מרפא עפ"י מרשמים מהגניזה הקהירית, המיוחסים לרמב"ם (בהנחיית פרופ' אפרים לב); מפגשים עם דמויות מעוררות השראה מכל המגזרים; ומפגשים בין-דתיים עם דמויות מרחיבות דעת כגון השייח סמיר אסי והרב ד"ר שרון שלום.

ג' - נתינה

בהמשך לניסיון שנצבר בתכנית בהשתתפות בתי הספר מעכו ומכפר חסידים, יימשכו ואף יתוגברו ימי ההתנדבות המשותפים במרכז הרפואי רמב"ם, תוך שיתוף פעולה מצוין עם הנהלת המרכז הרפואי ונכונות להרחיבו. כמו כן, יתקיימו ימים נוספים של יציאה לשטח, למטרת נקיון אתרים ציבוריים, חופים ושולי דרכים.

לח"ן – "כי את המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק". "עם אדם" תקיים עם חניכיה תכנית מוזיקלית של שירה משותפת, מחברת ומאפשרת שיתוף של קהלים נוספים.

אמרו על "עם אדם"...

"התוכנית הצליחה לגרום לנוער לראות את האחר ממקום אחר. בזה כוחה. היא קודם כל מנטרלת את ממד הדמוניזציה של האחר. התכנית יכולה להיות דגל שמייחד את כפר הנוער הדתי, ומעניק גאווה לכל מי שמזוהה אתה. צריך לשמור על גיוון המרכיבים של התכנית ועל הדדיות. יש לתכנית חשיבות רבה כלפי גם פנימה, בתוכנו – בגלל גילויים מקוממים של העדר כבוד גם לתרבויות מוצא בתוכנו, הכוונה לתרבות הרוסית.

- אנג'לה לוין, כפר הנוער הדתי

"זהו צעד אמיץ של הליכה נגד הזרם. השנה הראשונה הייתה חשובה מאד. הדבר הצליח מעבר למצופה. יש לציין שמעבר לחיבור בין הקבוצות, נוצרו גם קשרים אישיים. קשר בין לבבות אנוש. יש כאן הזדמנות לכתוב היסטוריה. קשר אנושי איכותי מהסוג שאנו בונים יכול להשפיע במעגלים רחבים. צריך לפתח וליישם רעיונות כגון: פורום של הורים שנחשפו לתכנית. צריך לשאוף לממש את החזון כדי להשפיע על הלך הרוח בין אזרחי המדינה. בממד הבין דתי, ששם במרכז את האדם כאדם, עושה יהודים טובים יותר, ומוסלמים, למוסלמים טובים יותר. המוטו חינוכי הוא: "תתחזק/י במה במי שאת/ה".

- איאד סלאח, מנהל בי"ס אורט מח"ט עכו

"השותפות בהתנדבות ובנתינה חולים בבי"ח רמב"ם, הצליחה לא רק כחוויה מחברת בין שונים, אלא גם בעיצוב היחס לאדם באשר הוא אדם. מחייב הוספת ממד חווייתי – מציע לחלק ליומיים. יום של התנדבות משותפת ויום חווייתי."

- אשר לוגסי, כפר הנוער הדתי